

Hjelm

Fra halvøen Hasnæs's (den med Ebeltoft) østlige strand ses den lille ø Hjelm tydeligt. På toppen af øen ses det runde, hvide fyrtårn.

Hjelm har sin egen særprægede historie. I de senere år er vi blevet en del klogere på den, idet arkæologer fra Ebeltoft Museum har foretaget en række spændende udgravninger.

Hjelm er først og fremmest forbundet med Marsk Stig og hans folk. Marsken, der ejede godset Møllerup, var kong Erik Glippings øverste embedsmand (marsk er betydningsmæssigt det samme ord som marskal), og han blev efter mordet på kongen i Finderup Lade en novembernat i 1286 anklaget for at stå bag mordet. Han blev dømt fredløs af Erik Glippings efterfølger på tronen, kong Erik Menved.

Marsken flygtede med en skare tilhængere til den norske konge, Erik Præstehader, og med hans støtte satte han sig fast på øen Hjelm, hvorfra han i de følgende år drev sørøver- og kapervirksomhed mod den danske konges besiddelser. Og ikke nok med det: han oprettede også et falskmøntnerværksted, hvorfra de falske og dårlige mønter blev spredt i Danmark og dermed undergravede den danske økonomi.

Det bliver nok aldrig opklaret, om marsken var skyldig i mordet i Finderup Lade, men de fleste forskere hælder i dag til den opfattelse, at dommen over marsken var et justitsmord og et led i en magtkamp mellem kongen og forskellige grupper af stormænd i riget.

Marsk Stigs virksomhed på Hjelm gav anledning til megen mytedannelse. En del af den genfinder man i folkevisen om Marsk Stig og kongemordet. Her forklares motivet til mordet at være kongens forførelse af marskens hustru, fru Ingeborg, mens marsken var på krigstogt i Sverige, med marskens egne ord i visen:

”Jeg var mig af landet ude
og voved for riget mit liv;
hjemme sad I, kong Erik,
voldtog min væne viv”.

Efter at være dømt fredløs for kongemordet, flygter marsk Stig til Hjelm, hvor han bygger sin borg. Fra fastlandet ændrer konturerne af Hjelm sig – herom handler folkevisens berømteste vers:

”Bonden går på marken,

og der sår han sit korn:
”Hjælp os Gud Fader i Himmerig!
haver Hjelm nu fået horn?”

I dag ses kun ét ”horn” på Hjelm; fyrtårnet. Til gengæld har arkæologernes udgravninger bevidnet ikke mindre end tre borganlæg på øen, ligesom falskmøntnervirksomheden er blevet rigeligt bekræftet.

Efter udgravningerne af Hjelm i middelalderåret 1999 udgav Ebeltoft Museum og Jysk Arkæologisk Selskab bogen om ”Marsk Stig og de fredløse på Hjelm”, redigeret af Pauline Asingh og Nils Engberg. Her kan man læse både om øens historie, geologi og natur, samt om de spændende arkæologiske udgravninger og deres resultater. Marsk Stigs historie kan også læses i Vilfred Friborg Hansen: ”Møllerup. Fra Marsk Stig til i dag”, Boggalleriet Rønde 2015.

Erik Menved gav Ebeltoft købstadrettigheder i 1301, sikkert i et forsøg på at skaffe sig loyale forbundsfæller i kampen mod den oprørske marsk. I 1306 lykkedes det ham endelig at tilbageerobre Hjelm og nedbrænde marskens borge, men der blev ved med at være oprørstendenser på Djursland – efter at have slået et af de største hensynsløst ned i 1313 tvang kongen bønderne til at opføre Kalø Slot, hvorfra han kunne sikre sig kontrollen over den genstridige landsdel fremover.

Der blev drevet landbrug på Hjelm langt op i vor tid, og ved århundredskiftet omkring år 1900 var der knap 40 beboere på øen, og øen havde egen skole. 1964 ophævedes landbrugspligten på øen, og den sidste gårds sidste forpagter forlod den. Tilbage var et par fyrpassere, men da fyrtårnet i 1970 blev automatiseret og derefter styret fra Fornæs Fyr ved Grenaa, forsvandt også den sidste beboer fra øen.

Hjelm ejes i dag af et familielaug, der dels holder får på øen, dels bruger den som ferieø. Øen er ikke offentligt tilgængelig, men den forlener det østlige Djursland med en særlig mystik blot ved at kunne ses fra fastlandet. Den grønne ø med det hvide ”horn” sætter fantasien i sving.

Skrevet af Vilfred Friborg Hansen til Syddjursportalen 2014